

Colofon

Een onderzoek op verzoek van nazaten van de slavernij, in opdracht van de gemeente Dordrecht. Dit is een losse bewerking van de publicatie *Dordrecht, slavernij en autonomie van 1572 tot nu* door Karwan Fatah-Black, Ramona Negrón, Nikita Krouwel en Rowan van der Stelt.

Tekst en beeldredactie:
Eindredactie:
Illustratie omslag:
Vormgeving:

Rowan van der Stelt
Karwan-Fatah-Black
Amber Hyacinth - www.ambermalaika.nl
Studio Wil & Wil - www.wilenwil.nl

© 2025

Inleiding	4
1. Het stadsbestuur van Dordrecht	6
Sidney Breidel en de beweging voor een rechtvaardig Dordrecht	8
2. Slavernij en Verzet	10
Peggy Bouva en het belang van voorouders	14
3. De onzekere belofte van vrijheid	16
4. De koloniale economie van Dordrecht	18
Swendeline Ersilia en de waardering voor menselijkheid	20
5. De afschaffing van de slavernij	22
6. Zwarte autonomie in de stad	25
De Dordtse Diamanten en de kracht van cultuur	28
7. Verzet tegen hedendaags racisme	30
Keyshia Andrea en het recht om er in Dordrecht bij te horen	32

Inleiding

Na de jarenlange inzet van betrokken gemeenschappen en organisaties in Nederland was op 30 juni 2023 de eerste Ketu Koti herdenking in Dordrecht. Tijdens de herdenking werden de slachtoffers van de Trans-Atlantische slavernij en mensenhandel herdacht. Er werd erkend dat Dordrecht grote verdiensten uit het kolonialisme, de slavernij en de daarmee verbonden mensenhandel haalde. Deze erkenning is een belangrijke stap richting een toekomst waarin de onderbelichte verhalen van getroffen gemeenschappen van kleur verteld mogen worden.

Ketu Koti betekent ‘ketenen verbroken’ in de Surinaamse taal Sranan. Op de Caribische eilanden heeft deze dag andere namen. Het wordt Dia di Emansipashon of Emancipation Day genoemd.

Op deze dag las stadsdichteres Swendeline Ersilia met haar moeder onderstaand [gedicht](#) voor. Sidney Breidel, initiatiefnemer van de herdenking, hield ook [een toespraak](#). Hij zei:

“Gran tanyi voor de weg die jullie vrij hebben gemaakt. Gran tanyi dat wij het doorzettingsvermogen en de liefde in ons hebben om ook hier vandaag waardevolle stappen te mogen zetten die ons als mensheid verbindt.”

Twee jaar eerder kwam deze beweging in een versnelling. Theatermaker en docent Themba Schmitz en filmmaker Jonathan Bleeker maakten samen met woordkunstenaars Swendeline Ersilia, Elten Kiene

en Marcos Valster de film [Suikerstad](#). Deze korte film vertelt over het slavernijverleden van Dordrecht. Na de films waren er gesprekken met de bezoekers van de film en scholen. Sidney Breidel begeleidde deze gesprekken en mensen werden geïnspireerd om de geschiedenis van de stad opnieuw te bekijken en te begrijpen. Het was een nieuwe stap in het openen van deuren naar bewustwording en verandering.

Na de film wilden meer mensen in Dordrecht deze geschiedenis van de stad zichtbaar maken. Sidney Breidel en Rowan van der Stelt vonden het belangrijk dat iedereen in de stad hier over zou weten. Zij richtten samen Koloniaal Verleden Dordrecht op en later Ketu Koti Dordrecht. Samen met verschillende culturele organisaties in de stad maakten zij tentoonstellingen, boeken en gaven rondleidingen. Dit waren het Dordrechts Museum, Dordts Patriciërshuis, Historisch Platform Dordrecht, het Documentatie- en Kenniscentrum Augustijnenhof en de Kunstmin. Steeds meer mensen in Dordrecht vroegen om meer

onderzoek. Ook de politieke partijen steunden dit. Op 4 juli 2023 werd besloten onderzoek te gaan doen naar het slavernijverleden Dordrecht.

Het onderzoek

Verhalen zijn van generatie op generatie doorgegeven. Kleinkinderen en achterkleinkinderen van tot slaaf gemaakte mensen kennen nog de verhalen die in hun familie zijn verteld. Deze waardevolle kennis vinden we vaak niet terug in de archieven. Het is belangrijk om de verhalen en ervaringen van nazaten van tot slaaf gemaakte mensen te kennen en te delen. De onderzoekers, Karwan Fatah-Black, Nikita Krouwel, Ramona Negrón en Rowan van der Stelt hebben zelf geen voorouders die tot slaaf gemaakt waren. Daarom is er een begeleidingscommissie bij het onderzoek. De commissie bestond uit Peggy Bouva, Swendeline Ersilia en Sidney Breidel. Hun persoonlijke verhalen zijn ook terug te zien in deze publicatie. Samen met Manon van der Mullen van het Dordrechts Museum hielpen ze bij het onderzoek.

Slavernij in Suriname en de Caribische eilanden

Dit onderzoek gaat over slavernij in Suriname en de Caribische eilanden. Het gaat over anti-zwart racisme en over verzet. Er was ook slavernij in Azië. Daar waren Dordtenaren ook bij betrokken. Dat vraagt een eigen verdiepend onderzoek om deze geschiedenis zichtbaar te maken. We vonden hierover wel informatie. Zo schreef François Valentijn, een predikant die voor de VOC werkte, hoe hij voor elke kleine taak een tot slaaf gemaakt persoon had. Zelfs voor het dragen van zijn tabaksdoos.

Zwarte autonomie

Dit onderzoek bestaat uit twee delen: één over het stadsbestuur en één over de levens van Zwarte Dordtenaren. Vaak zijn alleen de verhalen van witte koloniatoren, bestuurders en plantage-eigenaren centraal gezet. Dit is een eenzijdig verhaal. De ervaring en mening van tot slaaf gemaakte mensen komt daarin niet voor. Om een completer beeld te geven van de geschiedenis is het daarom belangrijk om verhalen te vertellen over verzet. Het leven van tot slaaf gemaakte Afrikanen werd niet alleen gevormd door slavernij. Zij hadden families, gemeenschappen, geloven en culturen. Ondanks slavernij zochten zij manieren om vrij en zelfstandig te zijn.

Het onderzoek laat zien hoe levens van Zwarte mensen werd beperkt door Dordtenaren. En hoe Zwarte mensen op Dordtse plantages de kracht en moed vonden om zich te verzetten tegen slavernij. We laten ook het verzet en veerkracht zien van de nazaten die wonen in de stad of de stad bezochten. Hoe zij bouwden aan gemeenschappen en organisaties en werkten aan gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid. Er zijn verschillende interviews te lezen in deze publicatie van Zwarte sleutelfiguren die een verbinding

Werkgroep Ketu Koti Dordrecht bij Ketu Koti herdenking 2023 (Phice)

hebben met Dordrecht. De interviews en het onderzoek laten ook zien hoe het slavernijverleden doorwerkt in de stad.

Doorwerking vandaag

Achter het slavernijverleden staat geen punt, maar een komma. [De boodschap](#) van Serana Angelista gaat over het blijvende effect van het slavernijverleden op onze samenleving. Zwarte mensen worden dagelijks geconfronteerd met racisme. Onderzoekster [Joy DeGruy](#) stelt dat het slavernijverleden een *Post Traumatic Slave Syndrome* heeft veroorzaakt. Van generatie op generatie zijn er verhalen doorgegeven van kracht, moed, creativiteit en rijke culturen, maar ook traumatische ervaringen van pijn, verdriet, angst en onderdrukking. We vinden het belangrijk om ook te vertellen over deze doorwerking. Zo leren we over de impact van het verleden op het heden.

Taal

[Woorden doen ertoe](#), zijn niet neutraal en hebben diepere betekenissen. Daarom gebruiken we koloniale woorden niet opnieuw in het onderzoek, behalve in citaten uit oudere archiefbronnen. We gebruiken het woord “slaven” niet, omdat mensen hierdoor alleen omschreven worden als een opgelegde status van eigendom, wat hun menselijkheid ontkent. We gebruiken ‘tot slaaf gemaakte mensen’. Ook het woord “slavenhandel” wordt vervangen door mensenhandel. We gebruiken niet het beladen woord ‘blank’, maar wit.

Toegankelijkheid

Deze geschiedenis gaat over ons allemaal. Inzicht in dit verleden is belangrijk om de huidige samenleving beter te begrijpen. Daarom is deze digitale publicatie gemaakt. Hierin staan een deel van de verhalen. Het hele wetenschappelijke onderzoek staat in het boek *Dordrecht, slavernij en autonomie van 1572 tot nu*. Niet alleen toegang tot informatie is van belang, maar ook tot de gebruikte bronnen. In plaats van voetnoten is er gewerkt met linkjes in de tekst zodat de archiefstukken direct bekeken kunnen worden.

Plengoffer door Gina Avans Ketu Koti Herdenking 2024 (Jeroen Niemeijer)

1. Het stadsbestuur van Dordrecht

Tijdens [de Ketu Koti Herdenking](#) op 30 juni 2024 bood de burgemeester van Dordrecht [excuses](#) aan voor de rol van het eerdere stadsbestuur in de slavernij. Deze excuses kwamen pas na de jarenlange inzet van gemeenschappen en organisaties in Dordrecht en de rest van het land. Hiermee werd erkend dat het stadsbestuur een aanjagende rol heeft gehad in het slavernijverleden.

“De stemmen van de afstammelingen van de tot slaaf gemaakten verdienen het om gehoord te worden. De stemmen van de verzetshelden zoals Boni, Baron en Joli-Coeur vanuit Suriname verdienen het om gehoord te worden. De verhalen van vrijheidsstrijder Tula uit Curaçao moeten verteld worden. Wij dragen dit verleden samen. Beschamend? Zeker. Reden tot zwijgen? Absoluut niet. De gevolgen zijn namelijk vandaag nog te voelen in het racisme, dat voortwoekert als onkruid in onze samenleving.”

Het Dordtse stadsbestuur

Het [bestuur](#) van Dordrecht was tijdens de slavernij (1580-1873) anders dan nu. Een paar Dordtse families hadden de macht in de stad. Ze hadden bekende namen zoals Van Beveren of De Witt. Door met elkaar te trouwen hielden ze de macht binnen deze families. Wie rijk was, kon ook de politiek bepalen. En wie in het bestuur zat, kon makkelijk nog rijker worden. Bestuurders in Dordrecht zaten ook in de

West-Indische Compagnie (WIC). Dit was een koloniale onderneming die zich bezig hield met mensenhandel en slavernij. Deze mensen, zoals Jacob de Witt (burgemeester van Dordrecht), werden benoemd door de Oudraad. Dit was het belangrijkste deel van het stadsbestuur in Dordrecht.

Dordrecht, Rotterdam en Delft

De WIC werd in 1621 opgericht. Ze kregen van de Staten-Generaal (hoogste vergadering van de Republiek) als enige het recht op het innemen van gebieden en handel rond de Atlantische Oceaan. De WIC hield zich bezig met de kaapvaart. Dit was het innemen van schepen van landen waar de Republiek oorlog mee had zoals Spanje en Portugal. De WIC had een belangrijke rol in de mensenhandel en slavernij. Ze hadden fortten waar mensen werden ontmenselikt en verkocht. Op hun schepen werden tot slaaf gemaakte mensen mishandeld en gedwongen vervoerd naar de koloniën. De WIC had ook plantages in bezit waar mensen in slavernij werden gehouden.

Het West-Indische Huis in de Wijnstraat (Laura Ramirez)

Het hoogste bestuur van de WIC werd de Heren Zeventien (vanaf 1675 de Heren Tien) genoemd. Het bestuur bestond uit grote aandeelhouders. Het waren rijke witte mannen die in Amsterdam vergaderden. Maar er waren ook afdelingen in steden of provincies. Dit werd een kamer genoemd. Als een stad genoeg geld investeerde in de WIC, mochten ze een kamer oprichten. Er waren vijf kamers: Amsterdam, Zeeland, het Noorderkwartier (Hoorn, Alkmaar en Enkhuizen), Stad en Lande (Groningen) en de Maze (Dordrecht, Rotterdam en Delft). Sommige steden hadden niet genoeg geld geïnvesteerd en werkten samen om een kamer te krijgen.

Het stadsbestuur van Dordrecht wilde heel graag een belangrijke plek hebben in de WIC. Ze wilden zelfs een bedrag van 500.000 gulden investeren – wat nu bijna 15 miljoen euro is. In ruil voor deze investering wilden zij een eigen kamer en drie plekken in het landelijke bestuur van de WIC. Uiteindelijk werden de eisen van Dordrecht afgewezen door het bestuur van de WIC. Ze kregen geen eigen kamer. De stad kreeg twee plekken in het centrale bestuur en moest de kamer delen met Rotterdam en Delft. Door de grote hoeveelheid geld die Dordrecht in de oprichting van de WIC investeerde, voelde Rotterdam zich gedwongen ook meer in te leggen. Het laat zien dat de stad Dordrecht een belangrijke rol had bij het ontstaan van de WIC.

De kamer de Maze had negen bestuurders. Die werden bewindhebbers genoemd. Er waren drie bewindhebbers per stad. Later werden dit zes bewindhebbers, dus twee per stad. Om bewindhebber van de WIC te worden, moest je een hoofdaandeel-

houder zijn. De Dordtse bewindhebbers hadden minimaal 4000 gulden aan aandelen in de WIC. Zij waren verantwoordelijk voor het gereed maken van schepen die naar West-Afrika, de Cariben en Amerika voeren. Goederen voor de schepen moesten zo veel mogelijk lokaal worden ingekocht. Dit droeg bij aan de economie van de drie steden.

Landelijke invloed

De Dordtse bewindhebbers hadden ook landelijk invloed. Ze bepaalden bij de WIC hoe de ingenomen gebieden in Brazilië werden bestuurd. Zelfs het stadsbestuur bemoeide zich direct met Brazilië. De Oudraad keurde in 1671 een landelijke subsidie van 36.000 gulden goed voor de WIC. De subsidie was voor de salarissen en wapens van 250 extra soldaten, die naar de West-Afrikaanse kust en Curaçao gingen. Het Dordtse stadsbestuur was bereid financieel bij te dragen aan koloniale onderdrukking. Dit zorgde voor meer slavernij en mensenhandel tussen West-Afrika, Brazilië en Curaçao.

Conclusie

De oprichting van de West-Indische Compagnie was belangrijk voor Dordrecht. Dit zien we terug in de investeringen, benoemen van de bewindhebbers en de eis voor een eigen Dordtse kamer. De Dordtse bewindhebbers bepaalden niet alleen het beleid van de WIC binnen de stad, maar hadden ook zeggenschap over de activiteiten van de WIC op landelijk niveau. Hiermee heeft het stadsbestuur bijgedragen aan de koloniale onderdrukking, slavernij en het beperken van de autonomie van Zwarte mensen in het Atlantische gebied.

Sidney met zijn zoons Brent en Victor (Roel Bernecker)

Sidney Breidel en de beweging voor een rechtvaardig Dordrecht

Sidney Breidel woont bijna zijn hele leven in Dordrecht. Hij is geboren in Suriname. Toen hij twee jaar was, kwam hij naar de stad en woont er nog steeds met zijn gezin. Op jonge leeftijd begon Sidney te merken dat hij en zijn familie als 'anders' werden gezien.

"Ik kan me herinneren dat ik me anders voelde toen ik in de eerste of tweede klas zat. Ik heb lang gedacht dat het kwam doordat ik een alleenstaande moeder had en uit een groot gezin kwam. Achteraf beseft ik dat het was omdat we Zwarte Dordtenaren waren."

Hij kreeg te maken met racisme, zoals 'zwarte piet' liedjes die naar hem werden gezongen op de basisschool door de juf en klasgenoten. Ook herinnert hij zich racistische opmerkingen op oudere leeftijd door collega's. 'Het was kwetsend, maar ik voelde me ook heel strijdlustig. Het was een drive voor mij om mezelf nog meer neer te zetten als iemand die ergens voor staat en daar kracht uit haalt. Het ging om mijn bestaansrecht als een Zwarte man.'

'Ik begon mij zo'n twintig jaar geleden uit te spreken tegen racisme. In Dordrecht was ik best alleen. Er waren heel weinig mensen die zich op deze manier of überhaupt durfden uit te spreken. Toen een

aantal jaar later de anti-zwarte piet beweging opkwam, vond ik gelijkgestemde mensen.' In die tijd demonstreerde Sidney niet in Dordrecht zelf, maar toch kreeg hij te maken met bedreigingen. 'Doordat ik me uitsprak tegen mensen en op socials, kreeg ik bedreigingen. Mensen die ik niet eens kende, stuurde mij berichten online en riepen mij na op straat. Op den duur kreeg ik brieven in mijn brievenbus waarop stond geschreven "donder op naar je eigen land als zwarte piet je niet bevalt". Toen ik naar de politie ging zeiden zij, "als je je met dit soort dingen bezig houdt, kun je dit verwachten".'

Sidney besloot vanwege de bedreigingen en de veiligheid van zijn jonge kinderen om een stapje terug te doen, tot hij zag dat het nodig was om zich weer in te zetten. 'Ik werd gevraagd voor de Black Lives Matter demonstratie in Dordrecht. Een diverse groep jongeren had het initiatief voor de demonstratie genomen en zij vroegen mij om als woordvoerder de pers te woord te staan. Ik zag dat ik ze kon helpen.'

In die tijd leerde Sidney ook meer over de rol van Dordrecht in het slavernijverleden.

"Ik kreeg vroeger niks over mijn roots of het slavernijverleden te horen. Ik wist niet eens dat Dordrecht zo'n grote rol had in het onderdrukken en ontmenselijken van mijn voorouders. Die kennis heeft heel veel met mij gedaan."

Sidney geeft die kennis door aan zijn kinderen: 'Ik heb twee jongens, en ik ben verantwoordelijk voor hun leven, kennis en geschiedenis. Ik moet ze tot sterke mensen maken die weten waar we vandaan komen, waar hun kracht vandaan komt. Die weten dat ze er mogen en moeten zijn met hun haar, hun kleur, hun alles. Dat heeft me ook heel erg geholpen. Ik leer ze dat ze echt trots mogen zijn op zichzelf, hun voorouders en dat we de kracht vinden

om door te gaan ondanks alle tegenwerking.'

Via Koloniaal Verleden Dordrecht, nu Cultureel Educatief Centrum Dordrecht, maakt hij samen met betrokken Dordtenaren het slavernijverleden van de stad zichtbaar. 'Ik ben heel trots op de positie die wij nu hebben. We hebben op basis van onze expertise een beweging gecreëerd.' Hij vervolgt:

"De Ketikoti herdenking vind ik het grootste succes. We hebben het vanuit het niets opgezet. De impact die het had was sowieso heel belangrijk. We hebben Dordrecht op de kaart gezet als het gaat om Ketikoti of de herdenking van het slavernijverleden. De onveiligheid om me uit te spreken is er niet meer."

Sidney Ketikoti Festival Dordrecht 2024 (Jeroen Niemeijer)

2. Slavernij en Verzet

Slavernij is de meest extreme vorm van onvrijheid. Tot slaaf gemaakte Afrikanen werden door witte mensen niet gezien als een persoon of burger, maar als goederen en bezit. De staat hielp de eigenaren daarbij door het vast te leggen in wetten. Zo was er een wet dat kinderen van een tot slaaf gemaakte vrouw niet vrij waren, maar eigendom van de eigenaar. Racisme was de manier waarop de eigenaren de ongelijkheid verder in stand hielden. Witte mensen en hun cultuur werden als beter en meer neergezet en Zwarte mensen en hun cultuur als slechter en minder. Ook [de kerk](#) droeg bij aan de ontmenselijking van tot slaaf gemaakte mensen.

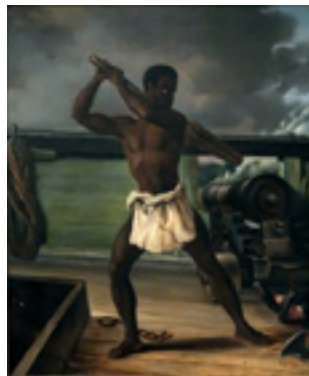
Hiertegen was altijd [verzet](#). Vanaf de gevangenschap in Afrika, tijdens de gedwongen overtocht en in de koloniën op de plantages. Een van de opstanden was die van [Tula](#) samen met Sablika, Carpata, Louis Mercier en Pedro Wacao op Curaçao. Er was ook verzet op andere manieren. Door langzaam te werken, te vluchten van de plantages of het doorgeven van hun eigen cultuur. Verzet kon leiden tot meer vrijheid. Hier was veel moed, kracht en creativiteit voor nodig. Het was ook gevaarlijk. De straffen waren extreem gewelddadig en velen kregen de doodstraf. Dat mensen toch in verzet kwamen en hun cultuur behielden laat zien dat ze de opgelegde onvrijheid niet accepteerden.

Opstand op het schip De Hoop van Dordrecht

Voordat tot slaaf gemaakte mensen gedwongen vervoerd werden naar koloniën moesten zij te voet van het binnenland naar de kust van West-Afrika lopen. Soms moesten ze dagen, weken of maanden op plekken blijven voordat zij bij de kust aankwamen. Dit was een uitputtende reis, die velen niet overleefden. Sommigen probeerden te ontsnappen, ondanks het grote risico om opgejaagd, mishandeld of gedood te worden. Na deze zware tocht werden zij door de WIC gevangengezet in forten aan de kust. De gevangenen waren smalle, benauwde ruimtes zoals Fort Elmina in Ghana.

De schepen voor de mensenhandel bleven vaak maandenlang langs de West-Afrikaanse kust varen. Pas daarna volgde de zware en traumatische reis naar Amerika en het Caribisch gebied. De reis duurde gemiddeld drie maanden. Zij werden onderdrukt en het geweld van de bemanning tegen tot slaaf gemaakte mensen was fysiek, seksueel en emotioneel. Hiertegen was er verzet op de schepen. Het water bood voor sommigen een laatste uitweg. Door overboord te springen, probeerden ze te ontsnappen aan de slavernij. Ze kozen daarmee bewust voor de dood in plaats van voor gevangenschap. Anderen planden en voerden opstanden uit.

Op het schip De Hoop van Dordrecht kwamen mensen in 1773 in opstand. In Nederlandse

The rebellion of a slave on a slave ship.
Edouard-Antoine Renard, 1839
(Musée du Nouveau Monde, La Rochelle)

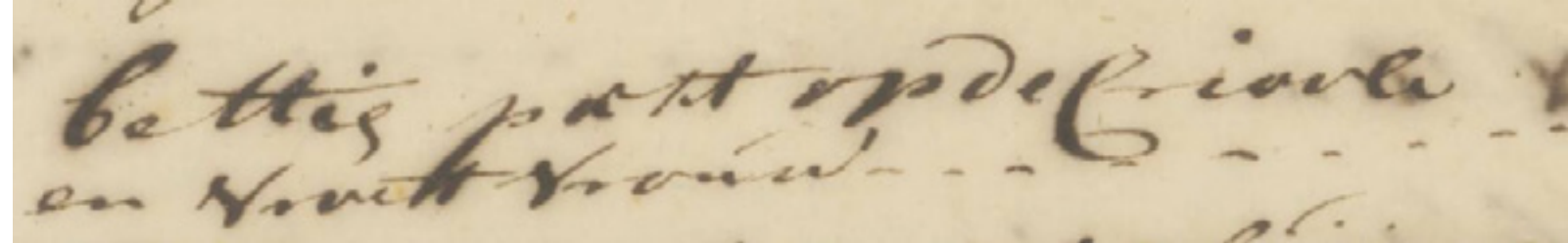
Artistieke verbeelding van Tula
(Edsel Selberie)

kranten is te lezen hoe twee bemanningsleden waren vermoord op het schip. Over de Afrikanen, hun ervaring op het schip en verdere leven staat niets in deze kranten. We weten dat een deel wist te ontsnappen en daarmee de controle over hun levens wist terug te winnen. Degenen die niet weg konden komen, werden met veel geweld onderdrukt, gedood of raakten ernstig gewond.

Bettie, een Krioro Mama op plantage Dordrecht

Tot slaaf gemaakte mensen vonden manieren om hun cultuur door te geven. 'Bettie' op plantage Dordrecht deed dat. De plantage was in het midden van de achttiende eeuw gesticht door Pieter van der Werff in het district Commewijne en bleef drie generaties lang in het bezit van de familie. Een [inventarisatielijst](#) van de plantage uit 1768 laat zien dat de familie Van der Werff op dat moment 49 mannen, 52 vrouwen, 13 jongens en 13 meisjes gedwongen in slavernij hield.

'Bettie' was een Krioro Mama, een oudere vrouw die zorgde voor de kinderen die in slavernij waren geboren, terwijl hun ouders zware arbeid moesten verrichten op de plantage. Als Krioro Mama paste Bettie op de kinderen Cupido, Psalm, December, Alida, Roselina en Jacoba. Krioro Mama's waren belangrijke vertellers van verhalen over hun voorouders en cultuur en gaven deze door aan kinderen op de plantage. Het

Naam Bettie inventarislijst plantage Dordrecht 1768 (Nationaal Archief Den Haag)

vertellen van verhalen is een voorbeeld van orale tradities, vaak meegenomen van het Afrikaanse continent. Op de plantage was het ook vaak nodig om verhalen mondeling door te geven, omdat tot slaaf gemaakte mensen niet mochten lezen en schrijven. Het laat zien dat Afrikaanse tradities werden meegenomen en voortgezet in de nieuwe omgeving van de plantage. Door het behouden, uitdragen en doorgeven van tradities droeg Bettie bij aan het vormen van een identiteit die niet alleen werd gedefinieerd door slavernij, maar door een eigen cultuur.

Krioro mama op plantage Alkmaar
(Collectie Universiteitsbibliotheek Frankfurt am Main)

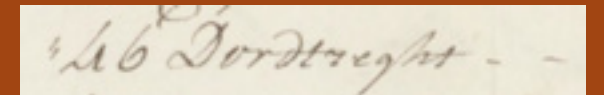
Quamina in opstand op plantage Dijkveld

Niet alleen op plantage Dordrecht was er culturele autonomie. Op andere Dordtse plantages zoals Dijkveld gebeurde dit ook. De tot slaaf gemaakte mensen op plantage Dijkveld hadden een spiritueel en cultureel leven buiten de controle van de plantage-directie. Feesten en spirituele bijeenkomsten vonden plaats op een afgelegen plek op de plantage. Quamina speelde hierin een grote rol. Hij was een gadoman (priester) en een lukuman (ziener). Mensen die spiritueel advies nodig hadden, bezochten Quamina bij de kankantri en betaalden hem een kleine vergoeding. De kankantri is in het Winti-geloof een heilige boom, waar mensen verschillende rituelen doen zoals plengoffers. Het is een plek om contact te leggen met voorouders.

In 1752 kwam Quamina samen met zes andere mannen onder de kankantri. De plantage werd eigendom van de Dordtse Joanna Eberhardt-Deijl na het overlijden van de vorige eigenaar. Quamina maakte zich zorgen dat dit hun opgebouwde vrijheid zou bedreigen. Daarom kwamen ze in opstand. Bij een controle

Dordrecht als opgelegde naam

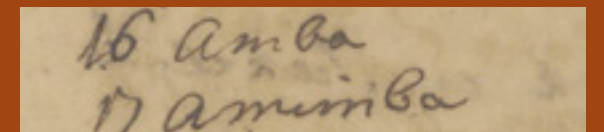
De naam Dordrecht reisde in de koloniale tijd de hele wereld over. We zien de naam terug bij plantages in Suriname en Essequibo. Niet alleen plantages werden vernoemd naar Dordrecht, maar ook tot slaaf gemaakte mensen. Een tot slaaf gemaakt persoon op plantage Bruinsburg had de naam [Dordrecht](#). America Bertha, geboren in 1815, kreeg in 1863 de achternaam [Dord](#). Zij was voor de wettelijke afschaffing in 1863 tewerkgesteld op plantage Dordrecht.

Naam Dordrecht inventarislijst plantage Bruinbug
(Stadsarchief Rotterdam)

Tot slaaf gemaakte mensen kregen een nieuwe voornaam opgelegd tijdens de periode van slavernij. Het proces van naamsverandering was niet alleen een administratieve handeling, maar een poging van witte kolonisatoren om de band van tot slaaf gemaakte mensen met de eigen etnische groep, taal, religie en cultuur te verbreken. Na de wettelijke afschaffing in 1863 kregen zij ook [een nieuwe achternaam](#). Zo kregen 208 voormalig tot slaaf gemaakte mensen op plantage Dordrecht allemaal [een achternaam](#) die eindigde op B, E of S. Dit waren de eerste letters van de achternamen van de drie eigenaren Brakke, Van Sijpesteijn en Evertsz. Het recht om hier zelf over te beslissen was hun ontnomen. Deze namen zien we in de koloniale archieven, maar de namen die mensen met een Afrikaanse achtergrond zelf gebruikten, komen hierin niet voor.

Het opleggen van deze Europese namen was een breuk met hun [Afrikaanse tradities](#). Deze namen waren onderdeel van een rijke traditie, culturele identiteiten en familiegeschiedenissen. Toch zien we ook opgelegde namen die nog verwijzen naar het leven in Afrika. Zoals op plantage Dordrecht, waar de naam [Adjuba](#) voorkwam, wat op maandag geboren betekent. Of Akouba op plantage Bruinsburg, wat op woensdag geboren betekent. Amba en [Amimba](#) op plantage 't Eyland, wat geboren op zaterdag betekent.

Namen Amba en Amimba inventarislijst plantage 't Eyland
(Nationaal Archief Den Haag)

Plantage Dijkveld door Arnoldus Borret 1880 (collectie KITLV)

werden wapens gevonden in de woningen van de tot slaaf gemaakte mensen. De plantageleiding sprak hierover nooit in brieven naar Nederland, maar archieven van de rechtbank tonen het verborgen verzet aan. Quamina werd ter dood veroordeeld voor het starten van een opstand. Hij werd ook veroordeeld voor tovenarij en duivelaanbidding. Een voorbeeld hoe krachtige spirituele gebruiken en tradities zoals Winti als een kwaad of slecht werd omschreven door de koloniale overheid. Het verbod op Winti bleef tot 1971. Ondanks de verboden bleef Winti altijd bestaan in Suriname.

De aanval van marrons op plantage Killenstein-Nova

Door te vluchten namen tot slaaf gemaakte mensen het lot in eigen handen. Zo is in een [rapport](#) uit 1775 te lezen dat tot slaaf gemaakte mensen van de Dordtse plantage Peperpot zijn gevlucht. Er werden ook mensen ingezet om hen terug te

Groep van acht Marrons in Suriname (Rijksmuseum Amsterdam)

halen. Ze konden de tot slaaf gemaakte mensen niet vinden en dachten dat zij naar Para waren gegaan. Soms bleven zij in de buurt van de plantage in het kapuweri (kreupelhout) wonen, omdat zij contact wilden houden met familie. Andere gevluchte tot slaaf gemaakte mensen, de marrons, hebben gemeenschappen opgebouwd in het bos.

Vrouwen hadden een belangrijke rol in deze gemeenschappen. Zoals [Ma Pansa](#) en [Sapali](#), die rijstzaden van de plantages in hun haar verborgen toen ze op de vlucht sloegen. Zij leefden in verschillende marrongemeenschappen. Ma Pansa bij de Saamaka en Sapali bij Ndyuka/Okanisi. Zij zorgden ervoor dat de marrons naast cassave ook rijst konden verbouwen. Ook waren zij invloedrijke adviseurs. Verschillende marrongroepen voerden een langdurige en [succesvolle strijd](#) tegen het koloniale bestuur zoals Boni, Joli Coeur en Baron vanuit Fort Boekoe tussen 1768 en 1793. Door de aanvallen op plantages bedreigden zij het voortbestaan van het systeem van slavernij en de koloniale macht.

Dit is ook te zien in een brief van de Dordtse plantage-eigenaar Melchior Beudt over een aanval van Marrons in 1775 op plantage Killenstein Nova. De directeur van de plantage werd gedood. Hij schreef dat hij eerst op zoek is gegaan naar de tot slaaf gemaakte mensen die zich verstopt hadden om ze terug te halen naar de plantage. Of deze tot slaaf gemaakte mensen zijn gevonden, is niet bekend.

Schilderij Fort Boekoe van kunstenaar Enrico Cruz [Gallery de Kus](#) (CECD)

Verzet in Dordtse kranten

De verhalen over het verzet van tot slaaf gemaakte mensen konden Dordtenaren lezen in kranten zoals de Dordrechtsche Courant. In de jaren 1802 en [1804](#) werd er geschreven over de Haïtiaanse Revolutie onder leiding van Toussaint L'Ouverture en later Jean-Jacques Dessalines. Dit was de grootste opstand van tot slaaf gemaakte mensen in het Atlantische gebied en zij stichtten de allereerste vrije Zwarte republiek in koloniale tijd. Op 1 januari 1804 riep Dessalines de onafhankelijkheid van Saint-Domingue uit. Dit nieuws bereikte de gehele wereld en ook Dordrecht.

In een krantenbericht van 13 december 1855 staan verschillende verhalen over verzet van tot slaaf gemaakte mensen op Curaçao. Er werd geschreven over maritieme

vrijheid zijn. — Volgens dezen brief waren in den nacht van den 13 op 14 Oct. 6 slaven en 1 slavin met de loodsboot ontvlugt en behouden te Coro aangekomen. In den nacht van 17 op 18 Oct. ontvlugten 3 slaven, waarbij de bomba van de plantage Blaauw; op den 27 ontkwamen 22 slaven met een groote zoutcane, enz. Alle aangewende pogingen om de ontvlugting te beletten, zijn te vergeefs. Den 9 Nov. heeft de gouverneur a. i. het korps marsechaussées, sterk 12 man, met 18 man en 2 brigadiers vermoederd, en men hoopt dat deze het vlugten der slaven zullen kunnen beletten.

[Krantenbericht](#) Dordrechtsche Courant 13 december 1855 (RAD)

marronage, het vluchten van tot slaaf gemaakte mensen via de zee in o.a. het Caribische gebied.

Dit zijn enkele voorbeelden van de verhalen over verzet in Dordtse kranten. Dordtenaren konden deze verhalen over verzet in de kranten lezen. We weten niet wat de lezers vonden van het nieuws. Het heeft in ieder geval niet geleid tot een anti-slavernij beweging in de stad.

Conclusie

Op de Dordtse schepen en Surinaamse plantages van Dordtse eigenaren werden mensen in slavernij gehouden. Hiertegen waren er verschillende vormen van verzet zoals het behouden en doorgeven van de eigen cultuur, opstanden en aanvallen op de plantages. Dat mensen toch in verzet kwamen en hun cultuur behielden laat

zien dat ze de opgelegde onvrijheid niet accepteerden. De verhalen over verzet tegen slavernij bereikte ook Dordrecht. In de Dordrechtsche Courant was te lezen over verzet in Suriname, Curaçao en Haïti. Deze informatie heeft niet geleid tot een anti-slavernij beweging in de stad.

Plengoffer door Peggy Bouva Ketu Koti Herdenking 2023 (Phice)

Peggy Bouva en het belang van voorouders

‘Sinds een paar jaar weet ik dat ik voorouders heb die op plantage Dordrecht hebben geleefd. Ik kwam erachter dat ik een voorouder genaamd ‘Braafheid’ heb aan mijn moeders kant van de familie die op die plantage leefde.’ [Theresia Christina Braafheid](#) was een huismeid. Zij kreeg in 1851 een dochter genaamd [Elisabeth Braafheid](#). Elisabeth was werkzaam in de fabriek op de suikerplantage Dordrecht. Toen kwam ik erachter dat er een directe link was met de gemeente Dordrecht.’ Ze merkt op, ‘Ik heb ook een tijdje voor de gemeente Dordrecht gewerkt en toen wist ik dit allemaal niet.’

Peggy maakte de podcast ‘[De plantage van onze voorouders](#)’, waarin ze met Maartje Duin onderzoek deed naar hun familiegeschiedenis. De familie ‘[Bouva](#)’ leefde op de plantage waar Maartje’s voorouder een van de eigenaren was. Toch begon de zoektocht naar haar familiegeschiedenis niet bij de podcast voor Peggy. Na een vakantie naar Suriname, beseft ze dat ze weinig wist over haar familiegeschiedenis. ‘Ik hoorde dat een tante in Suriname ver was met stamboomonderzoek. Ik heb haar benaderd en zij heeft mij veel informatie gegeven. In 2009 bezocht ik een bijeenkomst over voorouderonderzoek. Ik kwam erachter dat ik heel veel Bouva’s kon vinden in de archieven, maar ik wist niet wie van die mensen mijn voormoeder was.’ Tijdens haar onderzoek met Maartje kon ze de rest van de stamboom van de Bouva familie invullen. ‘Nadat ik het familieonderzoek naar de familie Bouva had gedaan voor de podcast, ben ik ook alle andere voor-

ouders gaan onderzoeken. Uiteindelijk kon Peggy haar stamboom tot tevredenheid afmaken. ‘Toen ik het compleet had, voelde ik een euforie van binnen, een overwinning. Ik had al de namen alsof ik ze met me meedroeg diep van binnen.’

Het afmaken van haar stamboom liet een diepe indruk achter op Peggy.

“Ik kwam er pas achter hoe belangrijk het was om die stamboom compleet te hebben, toen ik de stamboom compleet had. In de Surinaamse cultuur is gebed belangrijk. Ik doe aan voorouderverering dus als ik bid, noem ik de namen van mijn voorouders. Ik kon altijd alleen maar spreken over mijn voorouders die in slavernij leefden, maar ik kon hun niet bij naam noemen. Dat vond ik lastig.”

Ze was vastbesloten om hun namen te vinden. ‘Dat werd een soort levensmissie, zodat ik hun op een waardige manier kan gedenken en herdenken.’

Peggy deelt de zoektocht naar haar familiegeschiedenis met anderen in de hoop dat het hen kan helpen. ‘Ik ben ervan overtuigd dat stamboomonderzoek van heel veel waarde is voor jongeren van nu en de keuzes die zij maken. ‘Je gaat heel anders met je toekomst om als je weet wat je voorouders hebben meegemaakt en doorstaan.’ Het kan hen ook meer leren over zichzelf. ‘Ik vind het altijd belangrijk dat jongeren zich bewust zijn van de talenten, beroepen en interesses die hun voorouders hadden. Meestal kun je dit in archiefdocumenten terugvinden. Dat helpt jongeren vaak om zich open te stellen voor talenten die zij hebben.’

Toch weet Peggy dat het niet voor iedereen mogelijk is om zich te verdiepen in hun familiegeschiedenis. ‘Ik zat in een positie dat het mogelijk was om hier zo veel tijd in te steken en heel veel

mensen hebben dat niet.’ Dat gold ook voor haar ouders. ‘Ze waren druk met overleven en hadden er nooit bij stilgestaan hoe belangrijk wij de geschiedenis zouden vinden.’ Er ligt daar ook een rol voor de gemeente volgens Peggy. ‘Ze kunnen aangeven dat ze op zoek zijn naar verhalen en nazaten die er meer over kunnen vertellen, en dat ze bereid zijn het samen uit te zoeken.’

Braafheid, Braaksteen, Braambeek, Braamberg, Braambosch, Braauw, Bradlof, Brakhof, Brakhuizen, Brakveld, Bralling, Brandveen, Brantse, Brasdorp, Braskamp, Braswijk, Bravet, Eemrust, Eerhof, Eerhout, Effenbaan, Ekhorst, Ekkarb, Elbeck, Ellang, Elsbroek, Eltenberg, Ertveld, Essenkrans, Evenaar, Everburg, Sijblad, Sijblok, Sijblom, Sijbrand, Sijbroek, Sijderstroom, Sijlman, Sijlsteen, Sijmeling, Sijnhoek, Sijpenhof, Sijpius, Sijpstra, Sijst, Sijtberg, Sijthove, Sijvelaar, Syreen, Zelvel

Opgelegde [familienamen](#) plantage Dordrecht 1863

Martha Christiana Johanna Braafheid (kleindochter van Elisabeth Braafheid) en kinderen Paul Michel Hiwat, Franklin Andre David Hiwat en Emeline Margaretha Hiwat. (Persoonlijk archief Peggy Bouva)

Scheepswerf Jan Schouten Kalkhaven rond 1850 (RAD)

4. De koloniale economie van Dordrecht

In de tweede helft van de 18e eeuw kwam vijf procent van de waarde van alle goederen en diensten in Nederland door slavernij. Vergelijk dat maar met de Rotterdamse haven nu, die is goed voor zo'n 6% van de economie. De koloniale handel begon bij de bevoorrading van schepen. Vanaf de plantages werden koloniale producten naar Europa vervoerd. Daar werden ze verwerkt en verkocht in Nederland of andere Europese landen. Het was verboden om in de koloniën suiker te raffineren of zout te zieden. Economisch gewin stond voorop in de koloniale handel en de vrijheid van Afrikanen werd afgenomen om dit mogelijk te maken.

In Dordrecht hadden verschillende groepen voordeel van deze handel. Het zorgde voor werkgelegenheid en een inkomen voor Dordtenaren. Het was dus niet alleen een kleine elite die eraan verdienden. In de zeventiende en achttiende eeuw was de WIC een belangrijke werkgever in Dordrecht zoals voor veel [soldaten](#) en zeelieden. Ook werden er schepen gerepareerd zoals het schip Nooit Gedagt. Het schip heette eerst D'Africa en was van mensenhandelaren uit Zeeland. Jan Schouten verklaarde dat het schip in staat was 'te varen naar de kust van Guinea ten mensenhandel'. Vanuit Dordrecht voer [het schip](#) naar de West-Afrikaanse kust en ging met 157 tot slaaf gemaakte mensen richting Suriname.

Verwerking van koloniale producten

In Dordrecht werden koloniale producten uit het Atlantische gebied verwerkt, zoals suiker en tabak. Deze koloniale producten werden gedwongen verbouwd door tot slaaf gemaakte mensen. De familie Van Wageningen had een snuiftabakfabriek die eind 1800 werk bood aan maar liefst 125 arbeiders. Dordrecht was de derde suikerstad van Nederland,

na Amsterdam en Rotterdam. In de achttiende eeuw waren er 16 [suikerraffinaderijen](#) in de stad, waaronder Stokholm, Het Suikervat, Het Suikerbrood, De Speijkermant en De Suikermolen.

Kerken en musea profiteerden ook van de koloniale handel, omdat suikerraffinadeurs donaties deden. Zo is de marmeren preekstoel in de Grote Kerk

Pand Stokholm in de Wolwevershaven (Laura Ramirez)

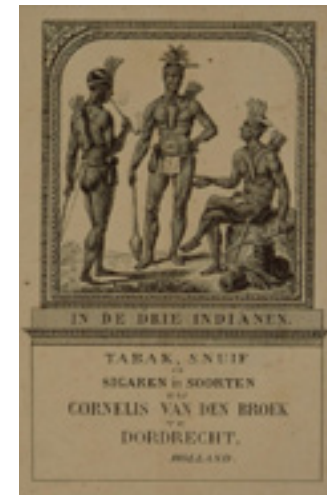
betaald door suikerraffinadeur Hendricus van der Vugt. In deze kerken zijn ook graven te vinden van families die betrokken waren bij de koloniale handel. Een voorbeeld is het familiegraf van de familie Vriesendorp in de Sint-Pancraskapel. Leendert Dupper, een andere Dordtse suikerraffinadeur en kunstverzamelaar, liet niet alleen een aantal waardevolle schilderijen na, maar ook een bedrag van 100.000 gulden, dat het Dordrechts Museum hielp bij het opbouwen van de collectie.

Consumptie van koloniale producten

Koloniale producten werden verkocht en gekocht in koffiehuisen. Een bezoek aan een koffiehuis zoals het [Dordrechts Koffijhuis](#) en Stations Koffijhuis was een van de manieren om op de hoogte te blijven van het nieuws. Hier werd niet alleen koffie gedronken en tabak gerookt, maar ook regelmatig over de handel gesproken. Er werden ook koloniale producten verkocht in winkels als 'In de drie Indianen', 'In de Afrikaan', '[De Drie Slaven](#)' en de 'Twee rookende Moriaanen'. In de reclame van deze winkels werden racistische stereotypen van Afrikaanse, Aziatische en inheemse mensen gebruikt.

Sporen van koloniale economie in de stad

In de stad vind je nog overal de sporen van de koloniale economie. Denk maar aan het suikerbrood op de gevel van het West-Indische Huis of de woorden 'koloniale waren' op een pand in de Wijnstraat. Maar veel andere sporen zijn minder zichtbaar. Ze zijn verborgen in gebouwen en op plekken waar je misschien dagelijks langskomt. Hoewel sommige panden borden hebben met informatie, ontbreekt vaak het verhaal over het

Reclameposter tabakswinkel 'In de Drie Indianen' (RAD)

Beeld uit gevel winkel koloniale waren van Coolhoven (RAD)

slavernijverleden. Om deze geschiedenis zichtbaar te maken, heeft Koloniaal Verleden Dordrecht samen met [Mapping Slavery](#) een digitale kaart gemaakt en de wandelgids '[Slavernijverleden Dordrecht](#)' samen met het Historisch Platform Dordrecht.

Conclusie

In Dordrecht hadden verschillende mensen voordeel van de koloniale handel en niet alleen een kleine elite van rijke mensen. Dit waren o.a. scheepsbouwers, suikerraffinadeurs, soldaten, matrozen en eigenaren van koffiehuisen en winkels koloniale waren. Voor de tot slaaf gemaakte mensen in de koloniën betekende het een opgelegde onvrijheid, onderdrukking en gedwongen arbeid, terwijl het in Dordrecht zorgde voor werkgelegenheid en inkomen voor Dordtenaren. In de stad vind je nog overal de sporen van de koloniale economie.

Suikerbrood in gevel West-Indische Huis in de Wijnstraat (Laura Ramirez)

Swendeline Ersilia en de waardering voor menselijkheid

Swendeline verhuisde op 4-jarige leeftijd van Curaçao naar Dordrecht. Ze is stadsdichter van Dordrecht en werkzaam in cultuureducatie. In haar werk stelt ze menselijkheid en waardigheid centraal. 'Een stadsdichter, zoals ik het zie, is de vertaler van de stad. Je kijkt naar de stad vanuit jezelf, maar ook met een beetje afstand. Je kijkt naar gebeurtenissen, evenementen, de mensen die er wonen, en daar schrijf je gedichten of korte verhalen over', legt Swendeline uit. Er zijn jaarlijks een aantal opdrachten vanuit de gemeente en verder is het aan stadsdichters om hun rol zelf in te vullen. Swendeline probeert een ander beeld van Dordrecht neer te zetten. 'Het blijft bij het historische beeld van Dordrecht, de 'rijke geschiedenis' en 'historische panden'. Ik ken Dordt helemaal niet zo.' Ze noemt de omgeving van de stad en ook armoede. 'Ik wil vooral geluid geven aan de verschillende mensen en levens.'

Thuis leerde ze weinig over het koloniale verleden. 'Mijn ouders waren te druk met overleven in dit land om mij überhaupt iets van kennis door te kunnen geven. Zo ook hun ouders. Zij waren allebei met veertien thuis. Mijn moeder weet eigenlijk niks, dus ik wist ook niks. Ik heb ervaring gehad met racisme, maar ik kon het niet plaatsen en er geen woorden aan geven. Ik internaliseerde het tot ik ouder werd.' Ze begon zich er meer mee bezig te houden door onder andere naar Black Lives Matter demonstraties te gaan en erover te schrijven.

Filmplakkaat Suikerstad (Theater Tortilla)

'Pas toen ik twintig was, leerde ik over het slavernijverleden van Dordt, maar dat was ook omdat iemand me erover vertelde.'

Op verzoek heeft Swendeline ook veel gedaan rondom de koloniale geschiedenis van Dordrecht. Tijdens de Ketikoti herdenking van 2023 vroeg Swendeline samen met haar moeder een gedicht voor in het Papiamentu. Ze schreef in eerste instantie een gedicht in het Nederlands, maar vond dat niet de juiste keuze. Swendeline vertaalde het naar het Papiamentu en vroeg haar moeder ernaar te kijken. Ze vertelt, 'toen heeft mijn moeder daar echt poëzie van gemaakt. Ze schreef drie opties en gaf aan welke ze de mooiste vond. Die heb ik toen uitgekozen.' Onderweg naar de herdenking vroeg Swendeline haar moeder om het samen voor te dragen. 'Ik voelde me heel één met mijn moeder. Mijn moeder heeft het podium gekregen wat ze altijd had willen hebben. Zij schrijft ook, maar heeft die kans niet gehad.'

Toch is het koloniale verleden niet een thema waar Swendeline altijd graag over schrijft. 'Ik kan die verhalen als stadsdichter zo zichtbaar maken als dat ik zelf zou willen en tegelijkertijd vind ik dat moeilijk omdat ik bang ben dat dat het enige is dat ik ga zijn als ik die verhalen vertel. Ik ben bang dat ik alleen gezien word als de Zwarte vrouw die het heeft over de koloniale geschiedenis. Dat je gereduceerd wordt tot die persoon en dat je alleen maar daarvoor wordt ingezet.'

Als stadsdichter is Swendeline wel eens aangesproken op haar 'boze' of 'gefrustreerde' houding. 'Het neemt opnieuw weer af van mijn menselijkheid omdat je meer bent dan de

Swendeline Ersilia met haar moeder tijdens Ketikoti herdenking 2023 (PHICE)

geschiedenis. Het is net als dat veel mensen denken dat onze geschiedenis begint bij het koloniale verleden, maar daarvoor was er een hele geschiedenis. Dat is het gevoel wat ik probeer te voorkomen. Dat ik daar begin en eindig.'

Als ze over het koloniale verleden schrijft, dan schrijft Swendeline het op een manier die dicht bij haar staat. 'Ik maak het zo persoonlijk in de hoop dat mensen zich heel erg persoonlijk aangesproken voelen. Ik probeer het zo tastbaar en menselijk mogelijk te maken, zodat als je in de ontkenning zit, je ook iets kan voelen.' Die menselijkheid zou ze ook graag ontvangen van de mensen met wie ze werkt als stadsdichter:

'Voor mij gaat het om fundamentele menselijke interesse en ontmoeting. Je kan niet vragen of iemand de stem kan zijn voor de stad, zonder dat je echt weet wie dat is. Zonder dat je die persoon het gevoel geeft dat je naast diegene loopt. Zonder dat je vraagt naar de ervaring van de persoon. Weet wie de stem van de stad is.'

HOOFD waaronder de Slaven bekend staan.	AANTAL SLAVEN die voor tegemoetkoming in aan- merking komen.	BEDRAG DER TEGEMOETKOMING.
Plantage Mariënbosch.	91	27.300.
	En in negentig	Leven en twintig duiz.
		Leven en Drie hondert
		Gulden

Tegemoetkoming plantage Mariënbosch 1863

5. De afschaffing van de slavernij

Na meer dan drie eeuwen werd op 1 juli 1863 de slavernij in Suriname en de Caribische eilanden wettelijk afgeschaft. Een afschaffing waar Zwarte mensen generaties voor hebben gevochten. Voor de witte Europeanen stonden de belangen van het koloniale bestuur voorop en de afschaffing had vooral politieke redenen. In de [Dordtsche Courant](#) konden Dordtenaren de [debatten in het parlement](#) volgen. Het ging over een wetsvoorstel dat uit vier delen bestond: de vrijmaking van de tot slaaf gemaakte mensen in Suriname en de Caribische eilanden, de vergoeding aan de eigenaren, het Staatstoezicht in Suriname en de immigratie van contractarbeiders. Dordtenaren Gerrit Adrianus de Raadt en Pieter Blussé van Oud Alblas namen hieraan deel. De Raadt stemde tegen de wettelijke afschaffing van de slavernij in Suriname en de voormalige Antillen. Blussé stemde voor de wettelijke afschaffing in Suriname, maar tegen de afschaffing in de voormalige Antillen.

Afschaffing met voorwaarden

Aan de wettelijke afschaffing van de slavernij waren voorwaarden verbonden. Hierin stonden de belangen van de vrijgemaakte mensen niet voorop, maar juist van het koloniale bestuur en de plantage-eigenaren. Een van die voorwaarden was een compensatie voor de eigenaren. Zij kregen 300 gulden per tot slaaf gemaakt persoon in Suriname, 250 gulden in Curaçao, Bonaire, Aruba en St. Eustatius, 200 gulden in Saba en 150 gulden in St. Maarten. Het ging hierbij om een totaalbedrag van 10 miljoen gulden. Ook Dordtse plantagehouders kregen een compensatie van de staat zoals de familie van der Schoor, Frederik Cornelis Deking Dura (commissaris NHM) en de firma Gerrit van Hoogstraaten en Zoon. Zij kregen een bedrag van 27.300 gulden voor de plantage Mariënbosch. [De families](#) die op deze plantage gedwongen moesten werken, kregen geen compensatie voor het leed wat hun is aangedaan.

Een andere voorwaarde voor de vrijlating was een

Arduin, Arkel, Arlem, Betelem, Caffé, Contect, Everding, Fleurus, Frederiksoord, Goedehoop, Haaswijk, Huisbouw, Koornveld, Saksen, Schelmer, Snip, Velkenade, Walch, Wettelink, Zeist

Familienamen plantage Mariënbosch 1863

periode van Staatstoezicht. Dit betekende dat vrijverklaarden gedwongen werden om voor een periode van tien jaar een contract af te sluiten bij een plantage om daar te werken. Als zij dit niet deden, konden zij in de gevangenis belanden. Bij het volgen van de eerder genoemde families in de burgerlijke stand van Suriname is dit terug te zien. Zo zien we dat [Daniel Armour Arlem](#) in 1864 samen met zijn moeder [Mina Nanette Arlem](#) op plantage Mariënbosch leefde. [Sina Princes Contect](#), 73 jaar, en [Daniel Philander Velkenade](#), 40 jaar, woonden in 1868 ook nog op de plantage. Door de periode van Staatstoezicht werd de slavernij pas daadwerkelijk afgeschaft in 1873.

Ma Chichi uit Curaçao

De reactie op de wettelijke afschaffing van de slavernij is terug te zien in liedjes die werden gezongen op Curaçao. Pater Brenneker en Elis Juliana verzamelde bijna [1400 liedjes en verhalen](#). Een van die verhalen werd verteld door Ma Chichi. Zij werd in 1958 [geïnterviewd](#) door Pater Brenneker en tien jaar voor de afschaffing van de slavernij geboren. Over slavernij sprak zij in fluistertoon en laat de gevoeligheid zien van dit verleden. Haar stem werd krachtiger als zij aangeeft dat zij opgevoed is als een gelijkwaardig mens. Haar oma, die rond de tijd van Tula's opstand geboren moet zijn, heeft haar geleerd dat ze niet minder was dan witte mensen. In het interview vroeg Brenneker of zij een lied uit die periode kon zingen. Ze zong het volgende:

Kaiman djuku. Djuku kaiman (...) Mi n'ta laba tayo. Mi n'ta laba komchi. Mi n'ta bari kas. Mi n'ta katibu 'i shon. Mi n'ta katibu 'i shon.

Geen juk meer. De onderdrukking is voorbij (..) Ik was geen borden. Ik was geen komen. Ik veeg het huis niet. Ik ben de slaaf van de meester niet. Ik ben de slaaf van de meester niet.

Op Curaçao was er geen Staatstoezicht, maar wel het paga tera-systeem dat ongelijkheid in stand hield. Na de afschaffing was het voor Zwarte mensen moeilijk om een eigen stuk grond te krijgen voor het verbouwen van gewassen of het bouwen van een huis. De vruchtbaarste gronden waren in bezit van de plantage-eigenaren. Daarom bleven de vrijverklaarden vaak noodgedwongen op de plantage. In ruil voor het verblijven op de plantage en grond moesten zij verplicht een aantal dagen in het jaar onbetaald werk doen. Als zij dit niet deden, moesten zij binnen 24 uur de plantage verlaten. Dit systeem bleef tot de jaren 1980 bestaan.

Afschaffing zonder emancipatie

Na de wettelijke afschaffing hadden de vrijgemaakten een lastige startpositie in de samenlevingen waarin racisme bleef bestaan. Er werden nieuwe vormen van koloniale onderdrukking ingevoerd. Juridische discriminatie bleef bestaan via arbeidswetten die de burgerrechten op Curaçao en Suriname beperkten. Deze vormen van ongelijkheid en racisme hebben tot ver na de afschaffing gezorgd voor uitsluiting van de nazaten van tot slaaf gemaakte mensen.

Voortzetting van koloniale onderdrukking

Na de wettelijke afschaffing van de slavernij kwamen er andere vormen van koloniale onderdrukking zoals contractarbeid. Er kwamen ruim 2500 [Chinese contractarbeiders](#), 20.000 [Javaanse contractarbeiders](#) en 35.000 [Hindoestaanse contractarbeiders](#) naar Suriname. Ook naar plantage Mariënbosch en Dordrecht. De werving van deze contractarbeiders ging samen met misleiding waarbij er een ideaalbeeld werd verteld over hoge lonen, werk in de buurt, een eigen woning, goede medische zorg en gratis terugkeer. De realiteit was heel anders.

Hindoestaanse contractarbeiders Suriname (Théodore van Lelyveld Rijksmuseum Amsterdam)

Keti Koti

In 1913 was eerste Keti Koti herdenking in de Augustijnenkerk in Dordrecht, 50 jaar nadat de slavernij in Nederland wettelijk werd afgeschaft. De [herdenkingsdienst](#) werd verplaatst van de kerk aan de Vrieseweg naar de Augustijnenkerk om meer mensen te kunnen bereiken. Cornelis Winst Blijd was gastspreker en vertelde zijn persoonlijke verhaal. Hij was een Surinaamse dominee. Op 19 juli 1960 werd hij in slavernij geboren op de plantage Sint Barbara aan de Surinamerivier. Na het overlijden van zijn ouders werd hij opgevoed door zijn grootouders. Hij was de eerste Surinaamse predikant

Cornelis Blijd met zijn familie
(Het Utrechts Archief, Collectie Evangelische Broedergemeente in Zeist)

die door Europa reisde en werd door koningin Wilhelmina uitgenodigd op Paleis Het Loo.

110 jaar later werd de **eerste officiële Ketikoti herdenking** georganiseerd in de tuin van het Dordrechts Museum door Ketikoti Dordrecht. Het Platform Dordtse Kerken bood excuses aan voor de rol van de kerken uit die tijd. De gehele maand juni organiseerde culturele en maatschappelijke organisaties programma's die ver-

halen vertelden over het slavernijverleden van de stad. Een jaar later werd ook de **nationale kerkdienst** georganiseerd in Dordrecht in het Huis bij de Bron. Een ander hoogtepunt dat jaar was de eerste **Ketikoti viering** in de stad waarbij vrijheid en verbinding centraal stond.

Conclusie

De afschaffing van de slavernij kwam tot stand op de voorwaarden die de eigenaren hadden gesteld. Dat betekende dat de koloniale economie werd beschermd en de eigenaren een tegemoetkoming ontvingen. In Dordrecht kregen de eigenaren van de plantage Mariënbosch een tegemoetkoming van 27.300 gulden. Na de wettelijke afschaffing van de slavernij bleef het racisme bestaan en kwamen er andere vormen van koloniale onderdrukking zoals contractarbeid.

Het stadsbestuur had geen directe stem in het beëindigen van de slavernij. Tijdens de parlementaire debatten over de wettelijke afschaffing namen vertegenwoordigers uit het kiesdistrict Dordrecht wel deel aan het debat en hadden zo invloed door te stemmen over het wetsvoorstel. Dordtenaren konden het parlementaire debat volgen in de Dordtsche Courant.

Eline en Rudi Foort tijdens het veertigjarige jubileum van de Evangelische Broedergemeente in Dordrecht (Indebuurt Dordrecht oktober 2017)

6. Zwarte autonomie in de stad

Na de wettelijke afschaffing van de slavernij, bouwden Zwarte inwoners in Suriname en op de Caribische eilanden hun leven op onder koloniaal bestuur. Sindsdien vonden mensen van Afrikaanse afkomst steeds meer hun weg naar Europees Nederland en Dordrecht. In de twintigste en eenentwintigste eeuw bezochten prominente Zwarte mensen Dordrecht om de belangen van hun gemeenschap te behartigen. Andere mensen van Afrikaanse afkomst kwamen wonen in de stad en bouwden aan gemeenschappen en organisaties, zetten zich politiek en cultureel in en werkten aan gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid.

De opbouw van een religieuze gemeenschap door familie Foort

In de tweede helft van de twintigste eeuw waren het nieuwe inwoners van Dordrecht die via hun protestantse geloof een gemeenschap opbouwden in de stad. In 1967 kwam de Surinaamse **Rudi Foort** naar Dordrecht en in 1970 zijn zus **Eline** ook. Eline wilde graag naar een kerkdienst van de EBG gaan, en omdat er in Dordrecht geen was, besloot zij in haar huiskamer met een vriendin kerkdiensten te organiseren voor Dordtse EBG-leden. De diensten verplaatsten zich wegens succes uiteindelijk naar de Lutherse kerk in Dordrecht, waar bijna vijftig jaar een maandelijkse dienst wordt georganiseerd. Eline en Rudi Foort zetten zich lang in voor de Dordtse EBG-gemeenschap. Eline bleef betrokken door de Dordtse tak van de Rotterdamse EBG te coördineren en het kerkkoor Gloria op te richten. Rudi Foort was naast voorzit-

ter van de Dordtse tak van de Rotterdamse EBG, is ook voorzitter van het koor Excelsis en een betrokken vrijwilliger bij de kerk in Rotterdam.

De EBG diensten in Dordrecht hebben geholpen bij het vormen van een religieuze gemeenschap voor Surinaamse Dordtenaren. De rol van het christendom in de Afro-Surinaamse gemeenschap is dubbel, maar was in dit geval een manier van verbinding. De eerste diensten in Eline's huiskamer lijken te hebben aangesloten op de behoefte van gelovige Surinamers in Dordrecht om met andere EBG leden samen te komen. Dat de gemeenschap meer dan vijftig jaar later nog steeds bijeenkomt, laat zien hoe belangrijk het voor ze is. In Dordrecht hebben broeder en zuster Foort een plek gecreëerd waar Surinamers samen kunnen komen om hun religie te beoefenen. Zij kregen hiervoor een koninklijke onderscheiding.

Sambura Groep Anuana Maro Ketikoti viering 2024 (Jeroen Niemeijer)

Stichting Bon-Aire

In de jaren '90 en '00 waren er verschillende [Caribische organisaties](#) en individuen die zich inzetten op maatschappelijk en cultureel gebied zoals Sentro di Mama, Stichting Trupial, Stichting Bon-Aire. In 1991 werd Stichting Bon-Aire opgericht door Efraim Esteban Cicilia, Carla Resmonda Cicilia Diaz en Sulaika Altagracia Cicilia. Ze organiseerden Bonaire-dag, of Dia di Boneiru, een feestdag waarop het eiland Bonaire zijn bestaan viert. Het grote aantal bezoekers vroeg om meer ruimte. In 2003 werd daarom het evenement naar een andere locatie verplaatst, zodat het nog groter gevierd kon worden.

Ook brachten zij kunst en cultuur naar de Staart in Dordrecht in de kunstgalerie Mi Sono. Dit betekent 'mijn droom'. De visie van Mi Sono was helder en krachtig: kunst behoort thuis te zijn in de woonwijken, dicht bij de mensen. Het idee was dat kunst niet alleen in grote musea of in dure galeries thuishoorde, maar juist daar, waar het dagelijks leven zich afspeelt. In de wijk, tussen de mensen, zou kunst een brug kunnen slaan tussen verschillende culturen en generaties.

Kunst werd toegankelijk en dichtbij gemaakt. Mi Sono bood niet alleen ruimte voor gevestigde kunstenaars, maar wilde ook bijdragen aan de talentontwikkeling van jonge en opkomende Caribische kunstenaars. Het was een plek van groei, creativiteit en ontdekking.

Boekje Galerie [Mi Sono](#). Regionaal Archief Dordrecht

Carnavalsgroep Maskarada di Bonaire tijdens de Zomercarnaval
([Collectie Nos Tesoro RAD](#))

Tussen 1998 en 2002 deed Bon-Aire mee aan het Zomercarnaval in Rotterdam met hun eigen carnavalsgroep Maskarada Di Boneiru. Het Zomercarnaval in Rotterdam is van oorsprong een Caribisch-Nederlands feest dat jaarlijks in juli plaatsvindt. Onderdeel van het carnaval is de straatparade waar mensen in kleurrijke kostuums meelopen. In 2002 liepen er naast Maskarada di Boneiru nog andere carnavalsgroepen uit Dordrecht mee, zoals de Verassing van Dordrecht.

Cultureel Educatief Centrum Dordrecht

Vandaag de dag zijn er nog steeds organisaties actief in Dordrecht die zich inzetten voor het behoud van cultureel erfgoed, gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid zoals het Cultureel Educatief Centrum Dordrecht ([CECD](#)). Dit was voorheen Koloniaal Verleden Dordrecht en Ketikoti Dordrecht. Deze initiatieven zijn opgericht door Sidney Breidel en Rowan van der Stelt. Op 1 juni 2024 opende zij een cultureel en educatief centrum in de centrale stationshal in Dordrecht. Hier worden educatieve en culturele activiteiten georganiseerd waarbij mensen elkaar kunnen ontmoeten en elkaars cultuur leren kennen. Samenwerking met organisaties binnen en buiten Dordrecht staat hierbij centraal. Zo is het CECD een maaklocatie voor het landelijke project [Dra-den van Ons Nederlandse Slavernijverleden](#). Er zijn door het jaar heen wisselende exposities te zien over historische thema's tot aan hedendaagse kunst en cultuur. Daarnaast ondersteunt het CECD Dordtenaren met roots in Suriname en de Nederlandse Cariben met stamboomonderzoek door persoonlijke begeleiding en workshops.

Het CECD heeft een aanjagersrol in de stad in het zichtbaar en bespreekbaar maken van het slavernijverleden. Dit was ook te zien tijdens het bezoek van staatssecretaris Alexandra van Huffelen aan het CECD een maand voor de opening op 1 juni. Er werd gepraat over het gedeelte verleden en werken naar een gezamenlijke toekomst, waarin verbinden, heling en herstel centraal staan. De staatssecretaris omschreef haar bezoek als een hartelijk ontvangst en dat zij het mooi vond om te ervaren hoe er in Dordrecht wordt gewerkt aan het vertellen van het verhaal achter de komma.

Conclusie

Zwarte inwoners van Dordrecht in de twintigste en eenentwintigste eeuw bouwden gemeenschappen en organisaties, zetten zich politiek en cultureel in en werkten aan gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid. Rudi en Eline Foort hebben een plek gecreëerd waar Surinamers samen kunnen komen om hun religie te beoefenen. Stichting Bon-Aire creëerde ruimte in Dordrecht voor

Carnavalsgroep [Verassing van Dordrecht](#) (RAD)

de Caribische gemeenschap om hun cultuur vrij te uiten en daaromheen een gemeenschap te bouwen. Door middel van kunst creëerden mensen uit de Nederlandse Cariben ruimte om ongelijkheid aan te kaarten. Het CECD heeft een aanjagersrol in de stad in het zichtbaar en bespreekbaar maken van het slavernijverleden.

Expositie Balansa van [Meliange Comenencia](#) bij het CECD
([Meliange Comenencia](#))

De Dordtse Diamanten en de kracht van cultuur

Giliane Kleinmoedig verhuisde in 1996 van Curaçao naar Dordrecht. De Curaçaose Mila Pers kwam een paar jaar later via Amsterdam naar de stad. Dayenne Westercappel, van Surinaamse afkomst, kwam meer dan dertig jaar geleden naar Dordrecht. De drie moeders zijn actief voor de Zomercarnavalsgroep en kidsclub de Dordtse Diamanten en verzorgen activiteiten voor kinderen met diverse culturele achtergronden in Dordrecht.

15-jarig bestaan Dordtse Diamanten (Dordtse Diamanten)

Giliane vertelt over de Dordtse Diamanten en het eerste Zomercarnaval in Rotterdam: 'Zestien jaar geleden richtte ik met mijn zus, neef en een vriendin de Dordtse Diamanten op. We begonnen als een carnavalsgroep. De eerste keer was erg mooi, omdat de kinderen alle aandacht kregen en zich belangrijk voelden. Voor een dag konden ze gewoon kind zijn en genieten, ondanks de problemen thuis. Vanaf over heel de wereld kwamen mensen kijken. We besloten om door te gaan.' Dayenne schetst hoe allerlei mensen Giliane kwamen helpen met de voorbereidingen voor het Zomercarnaval:

'Opeens liep mijn zoon mee met de carnavalsoptocht. Als buurtmoeder ging je kind gewoon mee. Het sprak mensen aan.'

Dayenne en Mila waren vanaf het eerste Zomercarnaval betrokken als ouders.

Er was behoefte aan activiteiten voor kinderen in de buurt Krispijn. De drie moeders woonden destijds in de buurt en maakten zich zorgen om de onveilige sfeer voor kinderen vanwege crimina-

liteit. De Dordtse Diamanten konden wat betekenen voor de buurtkinderen: 'Het idee was dat als we de kinderen op jonge leeftijd zouden kennen, het makkelijker zou zijn om met hen te praten als zij iets verkeerd zouden doen.' Mila, ook wel bekend als tante Mila, vertelt, 'het is veel beter geworden qua bescherming. Iedereen kent elkaar en houdt een oogje op de kinderen.' Ze leerden over de behoeften van de kinderen en ouders en begonnen met organiseren van activiteiten in het wijkcentrum. 'Zo zijn we tantes geworden in de wijk', concludeert Giliane.

'De eerste keer waren er alleen maar Caribische kinderen volgens mij. Het is makkelijker om die ouders te vertellen over de carnavalsgroep. Bij andere culturen moesten we het wel uitleggen.' Mila vult aan, 'vanaf het begin besloten we om multicultureel te werken. Bij activiteiten in het wijkcentrum kwamen vanaf het begin kinderen van veel verschillende culturen.' De buurttantes vinden het belangrijk om alle kinderen uit de buurt te

Mila Pers tijdens Dia di Bandera (Dordtse Diamanten)

Carnavalsgroep Dordtse Diamanten (Jeroen Niemijer)

verwelkomen, maar geven ook aan dat het vanwege financiering lastig is om zich toe te spitsen op Caribische kinderen. Giliane legt uit dat bewonersgroepen geld verdelen onder initiatieven in de buurt en dat een multiculturele insteek een voorwaarde is voor financiering. 'Als ik zeg dat ik iets alleen voor Antillianen wil doen, dan krijg ik geen geld. Ik moet het multicultureel doen, want anders hebben we geen budget.'

De Dordtse Diamanten organiseren culturele activiteiten wanneer het kan. 'We nodigen bij dat soort activiteiten meestal Vany Hooi uit. Ik zeg altijd dat zij alles weet over de geschiedenis en cultuur van Curaçao. Op dat soort dagen leren wij ook'. Ze legt uit dat op Curaçao er bij haar thuis niet over het slavernijverleden werd gesproken en dat er op school geen aandacht aan werd besteed. Curaçaose muziek en dans zoals de tambú werden ontmoedigd. 'Ik wil graag meer culturele activiteiten organiseren voor kinderen', geeft Giliane aan. In 2022 organiseerden de Dordtse Diamanten een festival op de Curaçaose feestdag Dia di Bandera (Dag van de Vlag). 'Ik zou jaarlijks Dia di Bandera willen vieren en stil staan bij Tula. Er is behoefte aan activiteiten voor Caribische kinde-

ren, maar zonder geld kun je niks doen.'

Mila vertelt over de huidige activiteiten: 'We organiseren van alles, we knutselen op woensdag en op donderdag hebben we een vaste kookles'. Door de hoge kosten en corona konden de Dordtse Diamanten vijf jaar niet meedoen met het Zomercarnaval. In 2024 liepen ze weer mee en het had opnieuw een grote impact op de kinderen. 'Na carnaval voelen de kinderen zich trots', vertelt Giliane. Ze hebben het heel, heel, heel goed gedaan. De buurttantes proberen dat trotse gevoel te stimuleren: 'We zeggen dan bijvoorbeeld tegen de kinderen dat ze heel mooi haar hebben, dat ze trots moeten zijn op hun kleur en dat ze alles kunnen doen.'

'De kinderen zijn het belangrijkste: 'We komen uit een cultuur waarin we altijd voor mensen moeten zorgen. Dat leren we vanuit thuis. Vrijwilligerswerk geeft ons energie. Als we de kinderen zien als ze ouder zijn en het is goed gekomen met ze, dan is dat onze beloning.'

7. Verzet tegen hedendaags racisme

Zwarte mensen en mensen van kleur worden dagelijks geconfronteerd met vormen van racisme. Dit is een doorwerking van het slavernijverleden. Racisme komt voor op de arbeidsmarkt, woningmarkt, binnen de sport, het onderwijs, de gezondheidszorg, maar ook via sociale media en de openbare ruimte. Er zijn verschillende vormen van racisme zoals alledaags racisme, institutioneel racisme en [Anti-Zwart racisme](#).

In Dordrecht is ook sprake van [racisme](#). In 2020 werd een gezin uit Dordrecht hardhandig opgepakt door politieagenten, die ook [racistische taal](#) gebruikten. Twee jaar later kreeg de FC Dordrecht-verdediger Seydine N'Diaye tijdens een wedstrijd in Dordrecht te maken met [racistische opmerkingen](#) van MVV Maastricht aanhangers. Na de pauze maakten de voetbalteams een gezamenlijk statement tegen racisme.

In de laatste jaren zijn Zwarte inwoners van Dordrecht zich meer gaan uitspreken tegen racisme. Zij zijn onderdeel van een grotere beweging van Zwarte Nederlanders die zich sinds de jaren 2010 krachtiger zijn gaan uitspreken tegen racisme in de samenleving. Zij hebben het institutioneel racisme, dat een erfenis is van het slavernijverleden, blootgelegd door middel van onder andere acties tegen het racistische figuur zwarte piet.

Ernst Kaya van de [Anti Discriminatie Raad](#) Dordrecht
(Ad Molendijk RAD)

Anti-discriminatieraad

In 1984 richtten Eric Meijer, Cornelia Roemers-de Jong, Carolus Tielenburg en Jacob Kaya de vereniging Anti-Diskriminatie-Raad-Dordrecht (ADRD) op. Het lijkt erop dat Kaya de enige persoon van kleur was in het bestuur. Toch had de organisatie de missie 'het signaleren, in openbaarheid brengen en vooral het bestrijden van alle vormen van discriminatie' tegen mensen van kleur in Nederland. Dit deden zij door het organiseren van gesprekken waar mensen meldingen konden ma-

ken over discriminatie. Ook werden workshops en themadagen georganiseerd om het bewustzijn rondom discriminatie te vergroten zoals de Dag tegen Racisme op 21 maart. Daarnaast organiseerde zij een vreedzame demonstratie in de binnenstad tegen discriminatie op 5 mei 1988. Deze vreedzame demonstratie door de binnenstad eindigde bij het pand Merwedroom en werd bezocht door zowel ouderen als een grote groep jongeren. De demonstratie werd geopend door Wijnie Jabaaij, een voorvechter van de emancipatie van vrouwen en minderheden. Zij was een voormalig gemeenteraadslid in Dordrecht en later ook lid van de Tweede Kamer namens de PvdA.

Kick Out Zwarte Piet

In 2011 werd de campagne Zwarte Piet is Racisme gestart door Jerry Afriyie, Raul Balai en Quinsy Gario. Hun doel was om het racisme rondom zwarte piet in Nederland bespreekbaar te maken. Quinsy Gario en Jerry Afriyie trokken dat jaar samen naar de Sinterklaasintoct in Dordrecht, waar zij 'Zwarte Piet is Racisme' t-shirts droegen. Zij werden met geweld aangehouden door de politie en een filmpje van de arrestatie ging al snel viral. Volgens de [Nationale Ombudsman](#) was het geweld disproportioneel en het optreden in strijd met de mensenrechten, waaronder de vrijheid van meningsuiting. De Zwarte Piet is Racisme-campagne is het begin van de tweede antiracisme golf in Nederland en heeft een veel bredere beweging van activisten, artiesten, kunstenaars, schrijvers en burgers in gang gezet.

Toen de organisatie Dordt Inclusief in 2020 een petitie indiende voor een Sinterklaasintoct zonder zwarte piet wees burgemeester Kolff het verzoek af om dit onderwerp op de agenda van de gemeenteraad te plaatsen. Volgens de burgemeester, die later excuses zou aanbieden voor het Dordtse slavernijverleden, lag een besluit hierover formeel gezien aan de organisator van de intoct en zou inmenging van de raad niet op zijn plaats zijn.

Black Lives Matter

Na het politiegeweld en de moord op George Floyd in Amerika vond in juni 2020 de grootste demonstratie tegen anti-Zwart racisme plaats

Black Lives Matter demonstratie Dordrecht (Themba Schmitz)

in de Nederlandse geschiedenis. Ruim 15.000 mensen kwamen naar Amsterdam en meer dan 50.000 mensen gingen de straat op in verschillende steden in Nederland in de daarop volgende dagen en weken. Ook in Dordrecht werd een demonstratie georganiseerd in het Weizigtpark. Het initiatief kwam van drie jonge Dordtenaren: Anna (17), Arthur (17) en Merel (18). Ze wilden actie voeren tegen racisme en kregen steun van Kick Out Zwarte Piet (KOZP) en Dordt Kan Het. Ongeveer 100 mensen kwamen samen om hun stem te laten horen en solidariteit te tonen met de Black Lives Matter-beweging.

Excuses en herstel

Nadat de burgemeester van Dordrecht namens het stadsbestuur excuses had uitgesproken, zei Sidney Breidel:

'Het is een bevestiging dat nu die erkenning er is, we door kunnen gaan met het helingsproces.'

Nazaten van tot slaaf gemaakte Afrikanen pleiten voor herstel, zo ook in Dordrecht. De excuses die op lokale en nationale schaal werden gemaakt voor het slavernijverleden in de afgelopen jaren, hebben bij de overheid ook geleid tot vragen over de aanpak tegen de ongelijkheid die als gevolg van de slavernij is ontstaan. Zo schreef het [Zwart Manifest](#) in opdracht van de gemeente Amsterdam het adviesrapport Route naar Herstel. Om de schade van het slavernijverleden te repareren kunnen gemeenten nazaten steunen in hun herstelproces. Hoe het herstel er voor Dordtse nazaten uit ziet, is nog niet vormgegeven in de stad.

Conclusie

De inzet van de ADRD laat zien dat Dordtenaren in de jaren '80 al opkwamen voor gelijke rechten van mensen van kleur en Zwarte mensen in Dordrecht. De tweede antiracisme golf begon in 2011 met de gewelddadige arrestatie van Jerry Afriyie en Quinsy Gario tijdens de Sinterklaasintoct in Dordrecht. In Dordrecht kwamen mensen op voor de gelijke rechten van Zwarte mensen tijdens de Black Lives Matter demonstraties in 2020.

Keyshia Andrea en het recht om er in Dordrecht bij te horen

‘Ik ben Keyshia en ik ben kinderburgemeester van Dordrecht. Ik vind het belangrijk dat jongeren ook iets te zeggen hebben.’ Zo opent Keyshia het interview. Haar moeder stuurde haar een jaar eerder een filmpje met de oproep voor kinderburgemeester. Het leek Keyshia een leuk idee om zich aan te melden. Ze maakte een video met een boodschap en werd uitgekozen. Keyshia vertelt over haar boodschap:

‘Ik vind het belangrijk dat alle kinderen erbij horen en dat niemand zich buitengesloten of alleen voelt. Ik probeer naar kinderen te luisteren als zij iets willen zeggen.’

Keyshia Ketu Koti Herdenking 2024 Dordrecht (Mailys Balorian)

Toen we Keyshia spraken, was het nieuwe schooljaar in zicht en zat haar termijn als kinderburgemeester er bijna op. ‘Ik heb heel veel gedaan en dat vond ik wel leuk. Ik heb meerdere keren voor een grote groep mensen gesproken. Soms waren er heel veel mensen en dat vond ik wel spannend.’ Keyshia vertelt onder andere over een schoolbezoek met de wethouder, waar ze met een klas sprak over pesten op school. Ze kijkt positief terug op haar jaar als kinderburgemeester en geeft aan dat ze het gevoel heeft dat ze daadwerkelijk kon spreken voor andere jongeren.

Ook bezocht de kinderburgemeester een aantal bijeenkomsten over het slavernijverleden, zoals de herdenking van de afschaffing van de slavernij in 2024. Het was de afsluiting van het herdenkingsjaar en de burgemeester van Dordrecht maakte namens het stadsbestuur excuses voor het slavernijverleden. Keyshia’s moeder had haar verteld dat ze bij een historisch moment was geweest. Ook al besepte ze het niet, later zou Keyshia kunnen vertellen dat ze bij dat belangrijke moment was. ‘Ik weet er veel over, maar soms is het lastig te begrijpen. Er waren niet heel veel kinderen. Ik denk dat veel kinderen het niet zouden begrijpen.’

Keyshia gaf een toespraak in mei 2024 tijdens het bezoek van staatssecretaris Alexandra van Huffelen aan Dordrecht. In de ruimte van het Cultureel Edu-

catief Centrum Dordrecht, in het stationsgebouw, sprak Keyshia het publiek toe. Ze vertelde over een ervaring op school: ‘Op school hoorde ik er vaak wel bij, maar iemand uit mijn klas maakte een keer een vervelende opmerking over mijn huidskleur. Er waren andere kinderen die ik al lang kende die tegen hem zeiden dat hij dat niet moest doen. Ik vond het spannend, maar ik heb het de volgende dag toch tegen de juf gezegd.’

‘Ik denk dat het belangrijk is dat we ook op school les moeten krijgen over racisme en discriminatie.’

In de toespraak gaf Keyshia aan wat er moet worden gedaan zodat iedereen in Dordrecht erbij hoort. Het is belangrijk dat ook kinderen leren wat je wel en niet mag zeggen. En hoe het voelt als iemand iets zegt over hoe je eruitziet, waar je eigenlijk niks aan kan doen. Niet iedereen leert dit thuis. Ook is het belangrijk dat kinderen leren wat er allemaal in het verleden is gebeurd. Dus ook over de slavernij. We mogen het ook over minder mooie dingen hebben.

Ze sloot af met het volgende: ‘Mijn oproep als kinderburgemeester is dat iedereen erbij hoort. Ik vind dan ook dat het mijn taak is dat kinderen geen discriminatie meemaken. Ik denk dat als wij dit al op school leren, dat iedereen er dan ook echt bij hoort.’

Keyshia tijdens bezoek staatssecretaris Van Huffelen CECD (Mailys Balorian)

